

Udział Batalionów Chłopskich w odbiorze zrzutów lotniczych z Zachodu na terenie okupowanej Polski

W latach II wojny światowej na terytorium okupowanej Polski przeprowadzono 486 zrzutów lotniczych z Zachodu. Drogą powietrzną przerzucono do kraju 590 ton zaopatrzenia i 345 spadochroniarzy¹. Godny odnotowania udział w tych akcjach miały Bataliony Chłopskie, zbrojne ramię Stronnictwa Ludowego.

W historiografii zagadnienie to poruszano już kilkakrotnie. Wymienić tu należy opracowania autorstwa Kazimierza Przybysza i Andrzeja Wojtasa, Bogumiła Karaszewskiego oraz monografię BCh Janusza Gmitruka, Piotra Matusaka i Witolda Wojdyły². Na uwagę zasługują także prace Janusza Gmitruka, Tadeusza Fijałkowskiego i Stanisława Jagiełły, w których poruszano kwestie udziału BCh w odbiorze zrzutów lotniczych na terenie wybranych okręgów tej organizacji³. W żadnym z tych opracowań autorzy nie podjęli próby opisanego genezy współpracy BCh i Armii Krajowej na tym polu oraz analizy wkładu ludowców w akcję odbioru zrzutów.

BCh jako organizacja konspiracyjna nie otrzymywała zrzutów broni⁴. Zrzuty lotnicze organizowane przez Polskie Siły Zbrojne na obczyźnie we współpracy z Anglikami były skierowane wyłącznie do Sił Zbrojnych w Kraju, czyli ZWZ-AK. Dozbieranie innych formacji godziło w plany powstania powszechnego w okupowanej Polsce, w przeważającej mierze uzależnione od pomocy z Zachodu. Komendant główny BCh Franciszek Kamiński „Zenon Trawiński” w sposób następujący opisywał udział ludowców w odbiorze zrzutów: „W końcu 1943 r. i na początku 1944 r. niektóre zrzuty dostały się naszym oddziałom, ale tylko dlatego, że ich nie miał kto przyjąć, a nasze oddziały, uganiając się stale po terenie, skorzystały z okazji i zapaliły światła, za to miało miejsce [tak w oryginale – G.R.] w garwolińskim i puławskim – że zrzuty AK, będące u naszych ludzi na przechowaniu, zostały wydane naszym oddziałom i użyte do akcji”⁵. Z opisu gen. Kamińskiego wyłania się obraz incydentalnego, często wrogiego, przejmowania przez ludowców zrzutów

¹ K. Bieniecki, *Lotnicze wsparcie Armii Krajowej*, Kraków 1994, s. 43, 75, 198, 347–348; *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej*, t. 3: *Armia Krajowa*, Warszawa–Londyn 1999, s. 401–406.

² J. Gmitruk, P. Matusak, W. Wojdyło, *Bataliony Chłopskie*, Warszawa 1987; B. Karaszewski, *Partyzancka broń. Ouzbrojeniu w Batalionach Chłopskich*, Warszawa 1980; K. Przybysz, A. Wojtas, *Bataliony Chłopskie*, t. 1: *Geneza i rozwój struktury organizacyjnej*, Warszawa 1985.

³ T. Fijałkowski, *Pod kryptonimem „Wkra”*, Warszawa 1987; J. Gmitruk, *Ku zwycięstwu. Konspiracyjny ruch ludowy na Kielecczyźnie*, Warszawa 2003; S. Jagiełło, *Kryptonim „Telegraf”. Z dziejów Batalionów Chłopskich na Kielecczyźnie*, Warszawa 1979.

⁴ J. Gmitruk, *Wkład Batalionów Chłopskich do walki z okupantem hitlerowskim w latach 1940–1945* [w:] *Bataliony Chłopskie w strukturach Polskiego Państwa Podziemnego: materiały z sesji naukowej*, red. J. Gmitruk, J. Mazurek, Warszawa 1999, s. 25; J. Gmitruk, *Ku zwycięstwu...*, s. 147; J. Kasperek, *Konspiracyjny ruch ludowy na Lubelszczyźnie*, Warszawa 1988, s. 163; K. Przybysz, A. Wojtas, *Bataliony Chłopskie*, t. 1, s. 217.

⁵ AZHRL, R-1, Sprawozdanie z działalności BCh za czas całej ich działalności, tj. od 10 XII 1940 r. do 15 I 1945 r. [1946 r.], k. 13, 28.

lotniczych przeznaczonych dla ZWZ-AK. Tak zarysowany obraz wymaga uzupełnienia. Wszak od połowy 1942 r. do połowy 1943 r. ludowcy aktywnie współpracowali z ZWZ-AK w odbiorze zrzutów na poszczególnych obszarach Polski.

Aby przedstawić genezę współpracy ZWZ-AK z BCH w sprawie akcji podejmowania zrzutów z Zachodu, trzeba cofnąć się do początków konspiracji na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Organizację odbioru zrzutów lotniczych w kraju zainicjowano w początkach 1940 r. Zadanie to powierzono tzw. Szefostwu Lotnictwa przy Oddziale V (łączności) Komendy Głównej ZWZ, które powołano do życia w marcu 1940 r.⁶ W drugiej połowie 1942 r. „komórka zrzutów” w Szefostwie Lotnictwa przekształciła się w Wydział Przerzutów Powietrznych KG AK⁷. Początkowo organizowanie systemu odbiorów zrzutów było utrudnione, ponieważ ZWZ nie dysponował silną siatką terenową na obszarach wiejskich⁸, co skłoniło KG ZWZ do kooperacji z organizacjami konspiracyjnymi dobrze osadzonymi na prowincji. W tym celu nawiązano współpracę z Polską Organizacją Zbrojną i skonfederowaną z nią Chłopską Organizacją Wolności „Raclawice”, które skupiały w swoich szeregach oficerów Wojska Polskiego i członków przedwojennego Centralnego Związku Młodzieży Wiejskiej „Siew”⁹. POZ zapewniła więc ZWZ odpowiednie kontakty na terenach wiejskich. W połowie 1940 r. doszło do rozłamu w łonie Raclawic i znaczna część struktur terenowych tej organizacji przeszła do SL „Roch”¹⁰. W efekcie tego rozłamu na obszarach położonych na wschód i południowy wschód od Warszawy struktury konspiracyjne podległe SL stanowiły największą siłę¹¹. Aby móc wykorzystać te tereny do tworzenia siatki odbioru zrzutów, konieczne było nawiązanie współpracy z SL.

Współpraca AK z SL w dziedzinie odbioru zrzutów została nawiązana najprawdopodobniej w pierwszej połowie 1942 r., najpóźniej na początku kwietnia tego roku. Świadczy o tym depesza pełnomocnika BCH z ramienia Centralnego Kierownictwa Rocha, Józefa Niecki „Grabowskiego”, z 28 kwietnia 1942 r., w której informował Zarząd SL: „Zaproponował nam »Rakoń« [gen. Stefan Rowecki, komendant główny AK] udział w przyjmowaniu desantów [zrzutów ludzi i sprzętu – G.R.] na następujących zasadach: oni przydzielają do nas komendanta kierującego fachowym przygotowaniem naszych placówek podległych naszemu komendantowi, lecz komendant oznacza teren, na który ma przybyć desant, i udziela instrukcji fachowych oraz daje sprzęt techniczny. Nasz komendant organizujący [tak w oryginale – G.R.] placówkę przyjmującą i zabezpieczającą bagaż. Po przybyciu ich komendant później zabiera zabezpieczony bagaż. Na te warunki zgodziliśmy się. Do tej pory placówki naszej Straży Chłopskiej były kilkakrotnie przygotowywane; w ostatniej chwili odwoływano je z pola. Przepuszczamy, że to ćwiczenia sprawności”¹².

Propozycja gen. Roweckiego została zaaprobowana przez władze Rocha. Potwierdzają to dostępne relacje pochodzące od członków terenowych struktur ludowców zebrane po wojnie przez badaczy historii ruchu ludowego¹³. Według tychże relacji, już w połowie 1942 r. podjęto decyzję zorganizowania

⁶ H. Szoldrska, *Lotnictwo Armii Krajowej*, Poznań 1998, s. 50–51.

⁷ J. Tucholski, *Cichociemni*, Warszawa 1988, s. 111.

⁸ S. Pietras, *POZ – Polska Organizacja Zbrojna. Siew – Raclawice – POZ – AK*, Warszawa 1996, s. 95.

⁹ Polska Organizacja Zbrojna była jedną z lepiej zakonspirowanych i wpływowych polskich organizacji podziemnych, zrzeszała ok. 20 tys. członków i miała swoje siatki w Warszawie, Łodzi, na Mazowszu, Lubelszczyźnie, w Białostockiem, Małopolsce i na Śląsku. W połowie 1940 r. POZ połączyła się z Chłopską Organizacją Wolności „Raclawice”, w wyniku czego powstała organizacja konspiracyjna, w której Raclawice pełniły funkcję pionu politycznego, natomiast POZ wojskowego. POZ należała do grona organizacji ściśle współpracujących w ZWZ-AK. Proces wcielania struktur POZ do AK został zapoczątkowany w połowie 1942 r. i zakończył się w połowie 1943 r.

¹⁰ J. Gmitruk, P. Matusak, W. Wojdyło, *Bataliony Chłopskie...*, s. 39–40.

¹¹ J. Kasperek, *Konspiracyjny ruch...*, s. 68–69.

¹² J.R. Szafflik, *Konspiracyjny ruch ludowy 1939–1942* [w:] *Studia z dziejów ruchu ludowego*, Warszawa 1971, s. 272; S. Pietras, *POZ...*, s. 97–98.

¹³ H. Kurek-Dudowa, *Młodość tragiczna i męska. O Stefanie Skoczylasie*, Warszawa 1985, s. 68–69; S. Rodak, *Marzmem podziemnym*, Warszawa 1972, s. 313.

wania 4 zrztowisk (krypt. „Rak”, „Osa”, „Puchacz”, „Smok” – zob. tabela) na terenie obwodu Siedlce¹⁴. W tym samym okresie na terenie Obszaru Warszawskiego AK powstały kolejne zrztowiska obsługiwane przez ludowców. Zorganizowano je w obwodach Garwolin (krypt. „Zamek” „Bór”, „Sucha”, „Sokół”) i Radzymin (krypt. „Bratek”). Zrztowiska obsługiwane przez BCh powstały również w Okręgu nr IV BCh (Lublin) w obwodzie Puławy (krypt. „Narcyz”) ¹⁵. Od jesieni 1942 r. na zrztowiskach tych przyjmowano skoczków i materiał wojenny (zob. tabela). Od września 1942 r. do marca 1943 r. z 43 zrztów BCh odebrało 11, przyjmując 23 skoczków z Anglii.

Według Jana Gozdawy-Gołębiowskiego w okresie od 1941 r. do lata 1943 r. odbiór zrztów w Obszarze Warszawskim AK opierał się na terenowej sieci SL¹⁶. Jest to ocena zbyt daleko idąca. W świetle dostępnych relacji członków terenowych struktur BCh, POZ oraz ustaleń badaczy zajmujących się dziejami konspiracji na szczeblu lokalnym, należy zmodyfikować tezę Gołębiowskiego¹⁷. Akcja odbioru zrztów lotniczych była w znacznej mierze oparta na strukturach SL jedynie we wschodnich obwodach Obszaru Warszawskiego AK. Warto tu wspomnieć, że tworzenie sieci zrztowisk opartych na niezależnych względem AK organizacjach konspiracyjnych (BCh, POZ, Związek Odbudowy Rzeczypospolitej) było cechą charakterystyczną systemu odbioru zrztów na terenie Obszaru Warszawskiego. W innych okręgach AK objętych akcją zrztową w latach 1941–1943 starano się bazować na strukturach ZWZ-AK, a udział innych organizacji konspiracyjnych (Polskiej Partii Socjalistycznej oraz BCh) w odbiorze zrztów był, wedle stanu naszej wiedzy, marginalny.

Przez cały okres okupacji BCh odczuwały dotkliwy brak broni. Możliwość jej otrzymywania ze zrztów była jedyną efektywną metodą poprawy tej sytuacji. Należy więc przypuszczać, że udział BCh w odbiorze zrztów lotniczych był próbą pozyskania przez ludowców części sprzętu trafiającego do Polski tą drogą. We wspomnianej już depeszy z 28 kwietnia 1942 r. Józef Niećko wskazał potrzebę dostarczenia drogą lotniczą broni dla formacji zbrojnych Rocha¹⁸. Kierownictwo SL na obczyźnie podejmowało starania o przeprowadzenie tej akcji¹⁹. Jednocześnie w połowie 1943 r. ludowcy w kraju zaczęli bez porozumienia z AK przygotowywać własne zrztowiska. Wiemy, za sprawą ustaleń Aliny Fitowej, że zostały one zorganizowane m.in. w Małopolsce, w obwodzie dębickim i jasielskim²⁰. Starania Rocha o własne zrztuty spotkały się z ostrą reakcją kierownictwa AK. Świadczy o tym depesza komendanta głównego AK, gen. Tadeusza Komorowskiego, z 5 sierpnia 1943 r. skierowana do Sztabu Naczelnego Wodza w Anglii: „Na terenie kraju zjawily się pierwsze niejasne oznaki zamierzeń M[inisterstwa] S[praw] Wewn[ętrznych] w postaci pogłosek ze strony Trójkąta [Stronictwa Ludowego], że będą mieli własne loty przerztowe. Przygotowań konkretnych jeszcze nie stwierdzono. Zrealizowanie takich zamierzeń uważać bym musiał za akt dywersyjny w stosunku do Sił Zbrojnych w Kraju i najkategoryczniej mu się przeciwstawić”. W dalszej części tej depeszy gen. Komorowski informował: „Na pewno będziemy zmuszeni do walki o zapewnienie sobie odbioru. Wszelki odbiór w terenie niekontrolowany przez nas zmuszeni

¹⁴ H. Kurek-Dudowa, *Młodość...*, s. 68–69.

¹⁵ S. Rodak, *Marszem...*, s. 313.

¹⁶ J. Gozdawa-Gołębiowski, *Obszar Warszawski Armii Krajowej. Studium wojskowe*, Lublin 1992, s. 115.

¹⁷ AP Łowicz, 382/92, S. Fabijański, *Działalność BCh na terenie b. powiatu łowickiego*, mps; AP Łowicz, 383/97, H. Rybus, *Wspomnienia z lat okupacji 1939–1945*, mps; L. Dzikiewicz, *Walka podziemna. Brwinów – Podkowa Leśna – Nadarzyn 1939–1945. Konfederacja Narodu, Związek Zbrojny RP, Związek Walki Zbrojnej Armia Krajowa (Obwód „Bażant”, „Środowisko Bąk”), Warszawa 2010, s. 212–221; S. Kielak, *Dzieje obwodu Armii Krajowej „Rajski Ptak” – „Burak”*, Gdańsk–Tuszczy 2008, s. 48, 146–163; J. Smoliński, *Region Błonie w walce z okupantem hitlerowskim 1939–1943*, Błonie 1994, s. 88–99; H. Świdorski, *Armia Krajowa w obwodzie Grójec „Głuszczyca”*, Warszawa 1993, s. 136–151.*

¹⁸ J.R. Szaflik, *Konspiracyjny ruch ludowy...*, s. 272; S. Pietras, *POZ...*, s. 97–98; A. Fitowa, *Bataliony Chłopskie w Małopolsce 1939–1945. Działalność organizacyjna, polityczna i zbrojna*, Warszawa 1984, s. 334.

¹⁹ A. Fitowa, *Bataliony Chłopskie...*, s. 334.

²⁰ *Ibidem*.

będziemy traktować jako obcy, to znaczy bolszewicki i będę go zwalczać. [...] Uruchomienie osobnych lotów przez M[inisterstwo] S[praw] Wewn[ętrznych] niezależnie od przerzutu wojskowego na pewno rozłoży nasz system przyjęcia przerzutu w sezonie 1943/44 i niechybnie doprowadzi do starć zbrojnych w terenie między nami”²¹. Tak ostre stanowisko zahamowało próby tworzenia lotniczego systemu zaopatrywania BCh. Zarazem, wraz z rozwojem sieci zrzutowisk, w drugiej połowie 1943 r. i w 1944 r. rola ludowców w odbiorze zrzutów została zmarginalizowana.

AK jako Siły Zbrojne w Kraju dążyła do podporządkowania swoim rozkazom wszystkich zbrojnych ugrupowań konspiracyjnych. Scalenie z BCh, drugą co do wielkości formacją zbrojną polskiego podziemia, było dla niej procesem trudnym. Ludowcy chcieli zachować własne formacje zbrojne pod swoimi rozkazami. Chęć dozbrojenia się bronią ze zrzutów mogła być istotną przesłanką skłaniającą BCh do połączenia się z AK²². W sposób pośredni świadczyć o tym mogą zachowane umowy scaleniowe AK z BCh w poszczególnych obwodach (Kraśnik, Sandomierz), w których ludowcy domagali się udziału w podziale broni zrzutowej²³. Poniekąd świadczyć mogą też o tym skargi na AK za brak udziału ludowców w podziale broni zrzutowej płynące z obwodów do komend okręgów BCh. Takie dokumenty zachowały się m.in. z obwodów BCh Puławy (Okręg IV BCh Lublin) i Stopnica (Okręg III BCh Kielce)²⁴. Wiele zależało od stosunku poszczególnych dowódców AK do ruchu ludowego. Niekiedy wyższe kręgi dowódcze AK starały się łagodzić te konflikty. Świadczyć może o tym choćby rozkaz komendanta Okręgu AK Radom – Kielce płk. Mieczysława Ziętarskiego „Eina” skierowany do inspektoratów rejonowych i obwodów, nakazujący przekazywanie części broni oddziałom BCh scalonym z AK oraz wciąganie BCh do odbioru zrzutów²⁵.

Niezmiernie istotną kwestią wpływającą na stosunki AK z BCh i przyczyniającą się do eskalacji konfliktu między tymi organizacjami były kradzieże broni oraz wrogie przejęcia zrzutów przez ludowców. Członkowie Rocha dokonywali ich, imitując sygnalizację świetlną stosowaną przez oddziały AK w czasie obioru zrzutów (np. podpalano snopki siana na polu), co wprowadzało w błąd załogę przelatującego samolotu, przekonaną, że znajduje się nad zrzutowiskiem. Obecnie możemy potwierdzić trzy takie wypadki, wszystkie w Okręgu AK Radom – Kielce. Pierwszy w rejonie Kuźnicy Grodzkiej w nocy z 9 na 10 kwietnia 1944 r. Zrzut został przejęty przez kwaterujących tam partyzantów oddziału BCh „Jana” (Józefa Sygieta) dowodzonych przez Kazimierza Musiała „Groźnego”. Oddział pozyskał wówczas 12 erkaemów, 50 pistoletów maszynowych, 60 pistoletów i ok. 300 granatów oraz amunicję²⁶. Kolejny zrzut w nocy z 24 na 25 maja 1944 r. chłopci z Turska przejęli na polanie nieopodal swojej wsi. Umówione znaki sygnalizacyjne miejscowi chłopci najprawdopodobniej podpatrzyli u grupy odbioru z AK czuwającej na zrzutowisku „Palma-2” oddalonym od Turska o niespełna 5 km. Broń z tego zrzutu została później odebrana chłopom z Turska przez oddział partyzancki BCh „Lotna” dowodzony przez Mariusza Zembrzuckiego „Jacka”. Część zwrócono AK, jednak nie sposób dziś ustalić ile, a ile pozostało na wyposażeniu oddziałów BCh²⁷. W nocy z 28 na 29 maja 1944 r. członkowie BCh z Oblekon

²¹ *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, t. 3: *Kwiecień 1943 – lipiec 1944*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, s. 53–54.

²² K. Przybysz, *Konspiracyjny ruch ludowy na Mazowszu 1939–1945*, Warszawa 1977, s. 188.

²³ AZHRL, BCh, III/19, Raport komendanta obwodu BCh Sandomierz dotyczący konferencji scaleniowej z AK, 17 V 1944 r.; AZHRL, BCh, IV/10, Projekt umowy scaleniowej BCh z AK w obwodzie Kraśnik.

²⁴ AZHRL, BCh, III/27, Depesza komendanta obwodu BCh Kielce do komendanta Okręgu nr III (odpis), k. 10; Meldunek komendanta BCh gminy w Grabowie obwodu BCh Puławy [w:] *Bataliony Chłopskie na Lubelszczyźnie (1940–1944)*. Źródła, oprac. Z. Mańkowski, J. Markiewicz, J. Naumiuk, Lublin 1962, s. 272–273.

²⁵ S. Medrucki, *Konspiracja i walka zbrojna w Kieleckiem w latach II wojny światowej*, Kielce 2001, s. 184–185.

²⁶ S. Jagiełło, *Kryptonim...*, s. 71–72.

²⁷ H. Strzelecki, *Testament pokolenia*, Warszawa 2000, s. 137; S. Jagiełło, *Kryptonim...*, s. 73–74.

zmylili sygnałami świetlnymi załogę samolotu mającą przeprowadzić zrzut dla AK. W wyniku tych działań samolot dokonał zrzutu między wsiami Oblekoń i Rataje. Sprzęt został zebrany przez żołnierzy BCh z placówek Podwale, Oblekoń i Rataje dowodzonych przez Franciszka Gmyrkę „Dęba”. Zrzut przewieziono do wsi Słupiec i przekazano powiatowemu komendantowi Ludowej Straży Bezpieczeństwa Janowi Sowie „Grotowi”. Dozbrojono nim oddziały partyzanckie BCh Piotra Pawliny „Piotra” i Stanisława Dorosiewicza „Dziekana”²⁸.

Do najostrejszych konfliktów między AK i BCh doszło wskutek kradzieży broni z magazynów AK. Niekiedy do takiego procederu nakłaniali swoich podwładnych poszczególni komendanci obwodów. Dla przykładu komendant obwodu BCh Brzozów Wojciech Dudek „Olsza” w czerwcu 1944 r. instruował podkomendnych: „Pewno nikt do domu nie przyniesie [broni], trzeba stałe chodzić, szukać, pytać się, wejść w kontakt z ludźmi z AK, którzy przecież mieli zrzut”²⁹. Podobnie jak w wypadku wrogich przejęć najwięcej znanych kradzieży broni odnotowano w Okręgu AK Radom – Kielce. Ludowcy przywłaszczyli sobie broń zrzuconą wiosną 1943 r. na zrzutowisku „Sokół” (obwód Garwolin), zamelinowaną u komendanta rejonu BCh Kłoczew Kazimierza Głodka „Kąckiego”. Aby zmylić akowców, upozorowali napad na magazyn, a zrzut przewieźli do Bronisława Majka zamieszkałego w Babicach w gminie Trojanów, później zaś do Henryka Zaręby „Bolszeckiego” zamieszkałego w Kazimierzynie i umieścili w stodole. Ze zrzutu dozbrojono oddział specjalny z Sobolewa oraz oddziały partyzanckie. W sprawie tej kradzieży interweniowała komenda obwodu AK, jednak BCh broni nie zwróciła³⁰. Jesienią 1943 r. dwóch bechowców z Maksymowa (obwód Opatów) znalazło magazyn broni AK znajdujący się w kamieniołomie w Maksymowie. Żołnierze BCh zabrali z niego 2 pistolety maszynowe, amunicję i 10 granatów. Sprawców AK nie ustaliła³¹. W maju 1944 r. w Wiślicy (obwód pińczowski) członkowie BCh zabrali część broni zrzutowej z magazynu AK. BCh uczestniczyły w odbiorze tego zrzutu, jednak AK odmówiła przekazania ludowcom części broni. Sprawa została załatwiona polubownie – sporządzono protokół zdawczo-odbiorczy³². Grupa BCh z Jeleniowa najprawdopodobniej wiosną 1944 r. skradła broń ze zrzutów z magazynu zgrupowania „Nurta” (kpt. Eugeniusza Kaszyńskiego)³³. Oddziały BCh również dozbroiły się w wyniku kradzieży broni zrzutowej z magazynu we wsi Sępiczów³⁴. W obwodzie BCh Nisko (Okręg VI BCh Kraków) ludowcy przywłaszczyli sobie 11 pistoletów maszynowych pochodzących ze zrzutów lotniczych przeprowadzonych wiosną 1944 r. dla AK³⁵.

Najbardziej znany jest przypadek kradzieży broni zrzutowej przez BCh w Ocisękach w obwodzie kieleckim. 9 kwietnia 1944 r. licząca 100 ludzi grupa BCh z obwodu Stopnica (gminy Oględów, Szydłów, Potok, Kurozwęki) dowodzona przez Aleksandra Liszaja „Tomczyka” i Piotra Pawlinę „Piotra” zagarnęła broń zrzutową z tamtejszego magazynu AK. Do rąk bechowców trafiło 50 pistoletów maszynowych, 4 erkaemy, 1 granatnik przeciwpancerny „Piat”, 50 pistoletów i sporo amunicji³⁶. W celu odzyskania broni AK wysłała oddział partyzancki „Wybraniec”, który przeszukał wsie Życin i Korytnica. Podczas rewizji niszczone domostwa i zabudowania

²⁸ L. Leżoń, *Represje okupanta [w:] Walka i cierpienie. Wspomnienia żołnierzy BCh III Okręgu Kieleckiego z lat wojny i powojennych prześladowań*, oprac. S. Durliej, Kielce 1999, s. 150; P. Matusak, *Ruch oporu na ziemi opatowsko-sandomierskiej w latach 1939–1945*, Warszawa 1976, s. 287–288.

²⁹ AZHRL, BCh, VI/27, Rozkaz nr 11 komendy obwodu BCh Brzozów z 12 VI 1944 r.

³⁰ AZHRL, R-443, P. Sygitowicz, *Wspomnienia*, mps; T. Piesio, *Konspiracyjny ruch ludowy w powiecie garwolińskim 1939–1945*, Warszawa 1999, s. 88–89; K. Przybysz, *Konspiracyjny ruch...*, s. 191.

³¹ S. Jagiełło, *Kryptonim...*, s. 73.

³² *Ibidem*.

³³ E. Fałara, *W świętokrzyskiej partyzantce*, Warszawa 1985, s. 147.

³⁴ J. Gmitruk, *Ku zwycięstwu...*, s. 120.

³⁵ AZHRL, BCh, VI/31, Raport komendy obwodu BCh Nisko z 20 VI 1944 r.

³⁶ J. Gmitruk, *Ku zwycięstwu...*, s. 119–120; S. Jagiełło, *Kryptonim...*, s. 72–73.

gospodarcze (m.in. zrywano podłogi), „Wybraniec” wzięli również zakładników, żądając zwrotu zagrabionej przez ludowców broni. Następnie oddział udał się do Oględowa. W drodze został ostrzelany przez nieustalonych do dnia dzisiejszego sprawców, jeden z partyzantów poległ, a oddział został zmuszony do wycofania się³⁷. AK odzyskała jedynie niewielką część broni z tego zrzutu. Z rozkazu komendy obwodu AK Busko zlikwidowano Aleksandra Liszaja „Tomczyka”. W wyniku tego konfliktu w obwodzie Busko nie doszło do scalenia BCh z AK.

Według ustaleń Kazimierza Przybysza i Andrzeja Wojtasa na terenie Okręgu II (Warszawa) i III (Kielce) BCh odebrały łącznie 27 zrzutów, część samodzielnie, część z udziałem AK. Najwięcej latem 1944 r. na Kielecczyźnie, głównie w obwodach Jędrzejów, Olkusz, Pińczów, Sandomierz, Stopnica i Włoszczowa³⁸. Poniższa tabela zawiera zestawienie wszystkich znanych nam zrzutów podjętych przez BCh, których – wedle moich ustaleń – było łącznie 37 (wliczając w to wrogie przejęcia zrzutów dokonane przez ludowców).

Tabela. Zestawienie zrzutów lotniczych odebranych przez oddziały BCh³⁹

Data	Obwód AK/BCh (Okręg/obszar AK)	Zrzutowisko	Grupa odbioru	Uwagi
1/2 X 1942	Siedlce (obszar Warszawski)	krypt. „Rak”, rejon wsi Łupiny	oddział BCh z rejonu Wiśniew dowodzony przez Mariana Grzebiśza „Wichra”	zrzuceno 3 skoczków (ekipa kpt. Eugeniusza Kaszyńskiego „Nurta”)

³⁷ J. Kotliński, *Wybraniec w lasach cisowskich*, Warszawa 1993, s. 53–54.

³⁸ K. Przybysz, A. Wojtas, *Bataliony Chłopskie*, t. 1, s. 218.

³⁹ Tabela została opracowana na podstawie niżej wymienionych źródeł: AZHRL, R-IIa – lew/16, Relacja Zenona Marcza, k. 4, 9; AZHRL, R-443, P. Sygitowicz, *Wspomnienia*, mps, k. 2, 10, 53, 58, 84; AZHRL, R-II-480, M. Turek, *Bataliony Chłopskie w powiecie garwolińskim*, mps, k. 20, 23; AZHRL, R-II-6B-754, Relacja komendanta obwodu 6B BCh (Warszawa lewobrzeżna) Zenona Marcza, k. 15; AZHRL, R-II-859, B. Spychała, *Walka o wyzwolenie społeczne i narodowe na ziemi rawskiej do 1939 roku*, Rawa Mazowiecka 1978, mps, k. 32–33, 90; J. Abramczyk, *Partyzanci z kozienickiej puszczy*, Warszawa 1975, s. 305–307; M. Adamczyk, J. Gmitruk, *Powstanie Warszawskie w dokumentach i wspomnieniach ludowców*, Kielce–Warszawa 2011, s. 165–185; K. Bieniecki, *Lotnicze..., passim*; W. Borzobohaty, „Jodla”. *Okręg Radomsko-Kielecki ZWZ-AK 1939–1945*, Warszawa 1988, s. 89; P. Czuba, J. Wojtal, *Nie stali z bronią u nogi. W krasnostawskim obwodzie 1863–1946*, Lublin 1998, s. 160; P. Czuba, J. Wojtal, *Walczący na ziemi krasnostawskiej 1939–1945*, Warszawa 1979, s. 82; T. Doroszuk, *Konspiracyjny ruch ludowy na Podlasiu 1940–1944*, Siedlce 2004, s. 120–121; J. Gmitruk, P. Matusak, W. Wojdyło, *Bataliony Chłopskie..., s. 209–211*; Z. Gnat-Wieteska, *Armia Krajowa, obwód „Gołąb” – Garwolin*, Pruszków 1997, s. 72, 74–75; Z. Grządzielski, K. Marczyk, *Powstanie, działalność i walka zbrojna Batalionów Chłopskich w latach 1940–1945 na terenach województwa częstochowskiego*, Częstochowa 1983, s. 12, 66; W. Jekielek, *Bataliony Chłopskie w Małopolsce i na Śląsku. Kalendarium*, Warszawa 1987, s. 136, 144–145, 163, 168, 204; B. Karaszewski, *Partyzancka broń..., s. 97, 99–103*; M. Kazimierski, *Leśna brać. Wspomnienia dowódcy oddziału partyzanckiego BCh*, Warszawa 1972, s. 261–264; H. Kurek-Dudowa, *Młodość..., s. 66–68*; Stefan Skoczylas, *Komendant Batalionów Chłopskich na Podlasiu* [w:] B. Dymek, B. Hillebrandt, H. Kurek-Dudowa, *Trzej bohaterowie Podlasia. Materiały z sesji popularnonaukowej (Siedlce 1979)*, Warszawa 1981, s. 80–104; T. Piesio, *Konspiracyjny ruch..., s. 87–88*; K. Przybysz, *Konspiracyjny ruch..., s. 190–192*; S. Rodak, *Marszem..., s. 82–85, 99–101, 313*; *Słownik biograficzny żołnierzy Batalionów Chłopskich: IV Okręg Lublin*, red. M. Wojtas, Lublin 1998, s. 155, 375, 407, 466, 497, 526, 539, 595–596, 629, 670, 680, 704; *ibidem*, t. 2, Lublin 2001, s. 90, 144, 254, 578, 594, 694, 714; *ibidem*, t. 3, Lublin 2005, s. 380, 384, 531; H. Strzelecki, *Testament..., s. 137*; *Walka i cierpienie..., s. 66–81, 144–150*; *Żołnierze Batalionów Chłopskich ziemi puławskiej*, Puławy 1997, s. 197–200.

1/2 X 1942	Garwolin (Obszar Warszawski)	krypt. „Zamek”, pola wsi Pawłowice	kompania BCh z rejonu Stężycza dowodzona przez Jana Ptaszka „Rzutnego”	zrzucono 6 skoczków (ekipa por. Władysława Klimowicza „Tamy”)
1/2 X 1942	Garwolin	krypt. „Bór”, pola wsi Gościewicz	oddział BCh „Bór” dowodzony przez Stefana Waneckiego „Kruka”; placówki terenowe z Gościewicza, Brzuskowoli i Filipówki	zrzucono 4 skoczków (ekipa mjr. Żelkowskiego „Dąbrowy”)
2/3 X 1942	Siedlce	krypt. „Osa”, rejon wsi Mokobody	oddziały BCh dowodzone przez Stanisława Ostasa „Osę”	zrzucono 3 skoczków (ekipa mjr. Tadeusza Stockiego „Ćmy”)
17/18 II 1943	Siedlce	krypt. „Puchacz”, rejon wsi Łepki	oddział BCh z rejonu Łosice dowodzony przez Szczepana Rarczyńskiego „Śmiałego”	zrzucono 4 skoczków (ekipa por. Piotra Szewczyka „Puchacza”)
3/4 III 1943	Garwolin	krypt. „Sucha”, między wsiami Dziecinów i Całowanie	oddział BCh dowodzony przez Maksymilianą Rytkę „Twardego”; odbiór zorganizował Józef Kurek	
16/17 III 1943	Radzymin (Obszar Warszawski)	krypt. „Bratek”, rejon wsi Rasztów i Dybów	oddział BCh	
18/19 III 1943	Skierniewice (Obszar Warszawski)	krypt. „Jajo”, rejon wsi Kurzeszyn	oddział BCh Bolesława Kieraszińskiego „Łokosa”	odbiór wspólnie z oddziałami POZ
19/20 III 1943	Puławy (Okręg Lublin)	krypt. „Narcyz”, okolice wsi Łąkoć	oddział BCh z gmin Kurów i Markuszów, dowódca Zygmunt Kozak „Walter”	
20/21 III 1943	Garwolin	krypt. „Sokół”, rejon wsi Zadybie Stare	oddział BCh z rejonu Kłoczew; oddział specjalny Eugeniusza Kardasa „Śmigłego”	po odbiorze zrzut zagarnięty przez BCh ⁴⁰
24/25 III 1943	Siedlce	krypt. „Smok”, koło Woli Wodyńskiej	oddział BCh pod dowództwem Błażeja Szostaka „Smukłego”	zrzucono 3 skoczków (ekipa ppor. Eugeniusza Chylińskiego „Freza”)
9/10 IX 1943	Radzymin	krypt. „Pokrywa”, rejon wsi Turze	oddział BCh	

⁴⁰ Członkowie BCh upozorowali kradzież broni.

Data	Obwód AK/BCh (Okręg/Obszar AK)	Zrzutowisko	Grupa odbioru	Uwagi
14/15 IX 1943	Garwolin	krypt. „Spodek”, pola wsi Mariańskie Porzecze	oddział BCh z rejonu Wilga dowodzony przez komendanta rejonu Wacława Rybarczyka „Opora”	odbior wspólnie z AK; zrzucano 3 skoczków (ekipa ppor. Kazimierza Fuhrmana „Zaczepa”)
3/4 IV 1944	Lubartów (Okręg Lublin)	krypt. „Byk”, 15 km na pd. wschód od Lubartowa, nad rz. Wieprz	placówka terenowa BCh Rudzienko	
3/4 IV 1944 ⁴¹	Lublin (Okręg Lublin)	krypt. „Baran”, koło wsi Mateczyn	oddział BCh	
9/10 IV 1944	Włoszczowa (Okręg Radom – Kielce)	celem operacji było zrzutowisko krypt. „Tulipan” (obwód Jędrzejów), zrzut dokonany w rejonie wsi Kuźnica Grodzka i Zależę	oddział BCh Józefa Sygieta „Jana”	wrogie przyjęcie zrzutu
14/15 IV 1944	Węgrów (Obszar Warszawski)	krypt. „Szmata”, rejon wsi Gałki	żołnierze BCh dowo- dzeni przez Stanisława Pianko	
14/15 IV 1944	Krasnystaw (Okręg Lublin)	krypt. „Tur” koło wsi Rudnik i Mościska	oddziały BCh	
16/17 IV 1944	Radzymin	krypt. „Obraz”, rejon wsi Krawcowizna	oddział BCh	zrzucano 4 skocz- ków (ekipa mjr. dypl. Jerzego Szymańskiego „Boga”)
21/22 IV 1944	Garwolin	krypt. „Kubek”, pola wsi Ostry Bór	oddział BCh dowodzo- ny przez Wacława Ry- barczyka „Opora”	odbior wspólnie z AK
27/28 IV 1944	Garwolin	krypt. „Waza”, koło wsi Sobienie Kiel- czewskie	oddział specjalny BCh obwodu Puławy, dowódca Ludwik Sta- chowski „Wicher”	
27/28 IV 1944 ⁴²	Puławy	krypt. „Klacz”, pola między wsiami Franciszków Stary i Nowy oraz Tarniny i lasem Pusznio	oddział BCh	odbior wspólnie z AK

⁴¹ Na to samo zrzutowisko przeprowadzono zrzut w nocy z 9 na 10 X 1943 r.

⁴² Według Henryka Micińskiego zrzutu opisanego przez Stanisława Rodaka dokonano 19 III 1943 r. Zob. H. Miciński, *Ludowe twierdze. Działalność Batalionów Chłopskich na terenie środkowej Lubelszczyzny 1940–1944*, Warszawa 2009, s. 198.

27/28 IV 1944	Lublin	krypt. „Koza”, okolicie wsi Bychawka	placówka terenowa BCh Bychawka	zrzut z 2 samolotów, 4 skoczków (ekipa płk. Jana Białego „Kadłuba”); odbiór wspólnie z AK
10/11 V 1944	Puławy	krypt. „Owca”, pod wsią Niezabitów	oddział z placówki BCh Nałęczów dowodzony przez Andrzeja Skalskiego „Asa”	odbiór wspólnie z AK
10/11 V 1944	Kozienice (Okręg Radom – Kielce)	krypt. „Jemiola”, rejon wsi Zawada	oddział BCh Józefa Abramczyka „Tomasza”	oddział scalony z AK
21/22 V 1944	Miechów (Okręg Kraków)	krypt. „Kos”, pola majątku Wierzbno	oddział BCh Jana Latały „Topora”	oddział scalony z AK; odbiór wspólnie z AK; zrzuciono 6 skoczków (ekipa gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka”)
21/22 V 1944	Pińczów (Okręg Kraków)	krypt. „Kogut”, pod wsią Rachwałowice	oddział BCh Stefana Bomby „Błyskawicy”; członkowie BCh z gminy Bejsce	oddział scalony z AK
24/25 V 1944 ⁴³	Sandomierz (Okręg Kraków)	zrzut dokonany w rejonie wsi Tursk, ok. 5 km na pn. zachód od docelowego zrzutowiska krypt. „Palma-2”	chłopi z Turska, zrzut przekazany oddziałowi BCh „Lotna” (scalonemu z AK); część broni przekazana AK	wrogie przejęcie zrzutu przez miejscowych chłopów
28/29 V 1944	Busko/Stopnica (Okręg Radom – Kielce)	celem operacji było zrzutowisko „Smrek”, zrzutu dokonano na pola wsi Rataje i Oblekoń, 10 km na wschód od zrzutowiska	członkowie BCh z gminy Wójcza; zrzut zamelinowany przez BCh z placówek terenowych Podwale, Oblekoń, Rataje	wrogie przejęcie zrzutu dla AK
30/31 V 1944	Dębica (Okręg Kraków)	krypt. „Raszka”, okolice wsi Mała	oddział BCh z placówki terenowej Niedźwiada	odbiór wspólnie z AK
7/8 VII 1944	Kolbuszowa (Okręg Kraków)	krypt. „Głuszc”, lasy wsi Kłapówki	oddział BCh dowodzony przez Franciszka Bielenia „Woza”	
7/8 VII 1944	Kolbuszowa	krypt. „Czyżyk”, lasy wsi Poręby	oddział BCh	

⁴³ Według Henryka Strzeleckiego zrzutu dokonano w nocy z 9 na 10 V 1944 r. (zob. H. Strzelecki, *Testament...*, s. 137), jednak wedle ustaleń badaczy zajmujących się łącznością lotniczą krajowej konspiracji z Zachodem, tej nocy nie przeprowadzono operacji zrzutowych nad terytorium Polski (zob. K. Bieniecki, *Lotnicze...*, A.P. Przemyski, *Z pomocą żołnierzom podziemia*, Warszawa 2006; J. Tucholski, *Cichociemni...*). W rejonie podanym przez Strzeleckiego zrzutu dokonano w nocy z 24 na 25 V 1944 r. (zob. K. Bieniecki, *Lotnicze...*, s. 171). Skłania nas to do postawienia tezy, że to jest rzeczywista data tego zrzutu.

Data	Obwód AK/BCh (Okręg/Obszar AK)	Zrzutowisko	Grupa odbioru	Uwagi
30/31 VII 1944	Dębica	krypt. „Papuga”, pola wsi Jastrząbka Stara	oddział BCh i Ludowej Straży Bezpieczeństwa, dowódcy Stanisław Matuga, Józef Krzystyniak i Franciszek Żmuda	odbior wspólnie z AK; część oddziałów scalona z AK
koniec lipca 1944 ⁴⁴	Opatów (Okręg Radom – Kielce)	krypt. „Gruszka”, 1,5 km od wsi Wszechów	oddział Ludowej Straży Bezpieczeństwa Mieczysława Kazimierskiego „Orkana”; oddział partyzancki BCh Eugeniusza Fafary „Nawrota”	odbior wspólnie z AK; oddziały scalone z AK (plutony 8. kompanii III batalionu 2. pp AK)
1/2 VIII 1944 ⁴⁵	Rawa Mazowiecka (Okręg Łódź)	krypt. „San”, rejon wsi Brzozów, Sanogoszcz, Chociw	oddział BCh	
sierpień–wrzesień 1944	Warszawa Lewobrzeżna (6b) BCh/VIII Obwód Okręgu AK Warszawa	rejon wsi Jeziorki, zrzut poza wyznaczonym zrzutowiskiem	członkowie BCh rejonu Falenty dowodzeni przez Henryka Rutkowskiego „Wiktora”, „Dawidowskiego”	zrzut przejęty przez BCh w okresie powstania warszawskiego; połowa przekazana AK
27/28 XII 1944	Nowy Targ (Okręg Kraków)	krypt. „Wilga”, rejon wsi Szczereż, Maszkowice, Czarny Potok	żołnierze placówki terenowej BCh „Zybdram”, dowódca Władysław Sokólski „Skalica”	zrzut z 4 samolotów, odbior wspólnie z AK

Nie sposób dziś ustalić, ile broni zrzutowej trafiło do rąk członków BCh. Według szacunków Janusza Gmitruka w samym Okręgu Kielce BCh uzyskały 80 erkaemów, 390 pistoletów maszynowych, 420 egzemplarzy broni krótkiej i 1800 granatów⁴⁶. Większość powstałych w 1944 r. oddziałów partyzanckich BCh na terenie Kielecczyny posiadało uzbrojenie zrzutowe⁴⁷. Zapewne ogólna liczba broni pochodzącej ze zrzutów, jaką przejęły oddziały BCh na terenie całej okupowanej Polski, nie przewyższa w znaczącym stopniu szacunków przytoczonych przez Gmitruka dla terenów Kielecczyny. W Kieleckim BCh miały największy udział w podziale broni pochodzącej ze zrzutów, tam także doszło do większości kradzieży broni zrzutowej z magazynów AK. Paradoksalnie w Podokręgu Wschód Obszaru Warszawskiego AK i Lubelszczyzny, gdzie oddziały BCh odbierały zrzuty w porozumieniu z AK, do rąk bechowców trafiło niewiele broni. Wynikało to z faktu, że zrzuty przeprowadzono na tych terenach w okresie, gdy system ich odbioru był scentralizowany i większość broni była przewożona do magazynów KG AK w rejonie Warszawy. Należy przypuszczać więc, że jedynie niewielka część broni ze zrzutów odebranych przez BCh do wiosny 1943 r. trafiła do tej organizacji.

⁴⁴ Zrzutów dokonano w tym rejonie dwukrotnie, w nocy z 27 na 28 i z 30 na 31 VII 1944 r.

⁴⁵ Zrzutu na to zrzutowisko dokonały również dwa samoloty w nocy z 4 na 5 VIII 1944 r.

⁴⁶ J. Gmitruk, *Ku zwycięstwu...*, s. 149.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 113.

BCh przyjmowały zrzućy z Zachodu od 1942 do 1944 r. ZWZ-AK nawiązała współpracę na tym polu z SL z konieczności, ponieważ nie miała odpowiedniego oparcia w terenie objętym akcją zrzutową. Od jesieni 1942 r. do wiosny 1943 r. BCh odgrywały w odbiorze zrzutów istotną rolę, przyjmując na zorganizowanych przez siebie zrzutowiskach blisko 25 proc. wszystkich zrzutów. Roch podjął nawet nieudaną próbę zorganizowania własnego systemu zaopatrywania drogą lotniczą. Projekt ten jednak upadł za sprawą ostrej reakcji dowództwa AK. Współpraca między ludowcami a ZWZ-AK od początku nacechowana była nieufnością wynikającą ze sprzecznych interesów obu organizacji, co skłaniało je raczej do rywalizacji niż do współpracy. Z punktu widzenia interesów AK dozbieranie BCh ze zrzutów z Zachodu, gdy ich liczba była ograniczona, zmniejszało zakres walki bieżącej prowadzonej przez AK i utrudniało realizację planu „Burza”. Jednak to wizja uczestniczenia w podziale zrzuconego sprzętu stanowiła istotny czynnik skłaniający BCh, a zapewne i kierownictwo SL w kraju, do scalenia z AK. Interesem Rocha było dobrojenie BCh w jak największym stopniu, co wzmacniało pozycję SL na polskiej scenie politycznej w momencie wyzwolenia kraju. Szczupłość środków przrzutu powietrznego oraz ilość przrzucanego do Polski sprzętu nie mogły jednak zaspokoić potrzeb zarówno BCh, jak i AK.

Udział BCh w systemie odbioru zrzutów lotniczych wymaga dalszych, wnikliwych badań, które pozwolą na lepsze zrozumienie skomplikowanych relacji między AK i BCh, największymi organizacjami konspiracyjnymi na terytorium okupowanej Polski.